

Організм як середовище мешкання. Поширення паразитизму серед різних груп організмів. Адаптації паразитів до мешкання в організмі хазяїна. Відповідь організму хазяїна на оселення паразитів.

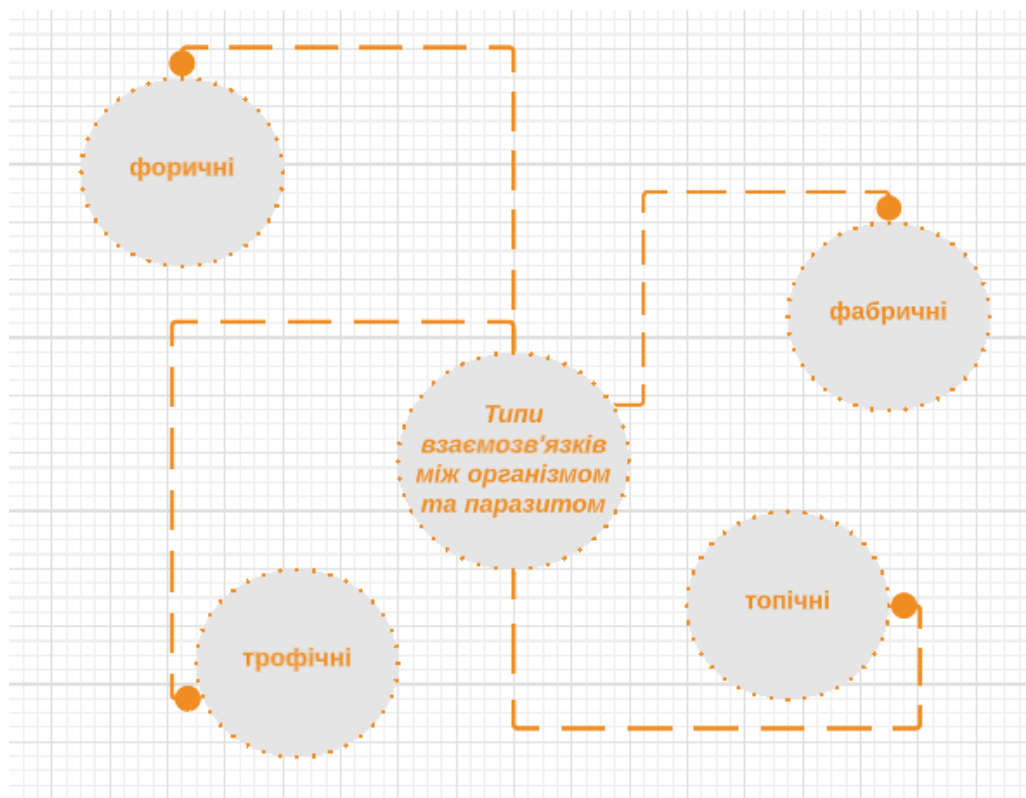
Гостальне середовище (від англ. host — хазяїн) — це біотичне середовище існування, пов'язане з ресурсами живого організму.

Переваги гостального середовища:

- сталість вологості, сольового складу, рН, температури, тиску та інших показників;
- доступ до поживних речовин.

Лімітуючі чинники:

- обмеженість у життєвому просторі;
- незначний вміст кисню, нестача світла;
- методи бар'єрного захисту ;
- цілковита залежність симбіонта від організму господаря.

Класифікація паразитів

1. За локалізацією в організмі:

- **ектопаразити** оселяються на поверхні тіла хазяїна (кліщі, блохи, воші, п'явки);

Кліщ травневий

- **ендопаразити** оселяються всередині організму, тобто всередині окремих органів, тканин або навіть клітин.

Гострики

2. Залежно від необхідності в господарі:

- **облігатні**: організми, для яких паразитизм є обов'язковим. Наприклад, віруси, патогенні бактерії, паразитичні рослини, тощо.

Представники родини Вовчкові

- **факультативні:** організм може бути чи вільноживучим, чи вести паразитичний спосіб життя.

Золотиста картопляна нематода

3. За необхідністю у виживанні господаря:

- **паразити, що намагаються зберегти життя** господарю;

Омела

- **паразити, для яких обов'язковою є загибель** організму - господаря.

Кордіцепс

4. Залежно від часу перебування паразитів в організмі хазяїна:

- **тимчасові:** паразитують тільки в момент, коли їм необхідно поживитися;

Комар

- **стаціонарні паразити:** все своє життя проживають в організмі господаря.

Омела

Соціальний паразитизм — явище, у якому філогенетично пов'язані організми співіснують і навіть перебувають у антагоністичних відносинах, паразит певний час використовує господаря для своїх потреб.

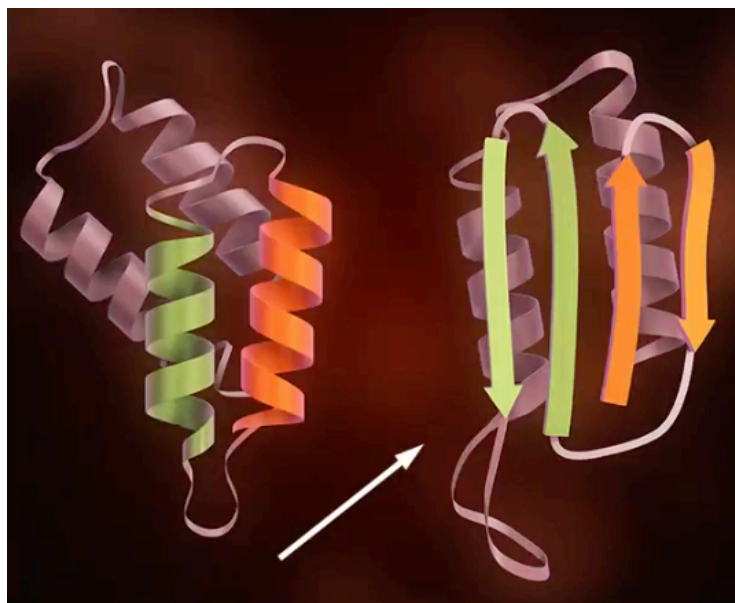
Рудий лісовий мураха

Закон спряженої еволюції між паразитом та організмом-господарем: чим довше вони взаємодіють між собою (як види), тим меншої шкоди паразит намагається завдати.

Поширення паразитизму серед різних таксономічних груп.

Зверніть увагу, що усі неклітинні форми життя є внутрішньоклітинними паразитами.

Пріони — білкові молекули, що взаємодіють із нормальними білками клітин, змінюючи їх структуру.

Пріони

Віроїди — одноланцюгові РНК, що вражають клітини рослин та просто реплікуються там.

Листок, заражений віроїдами

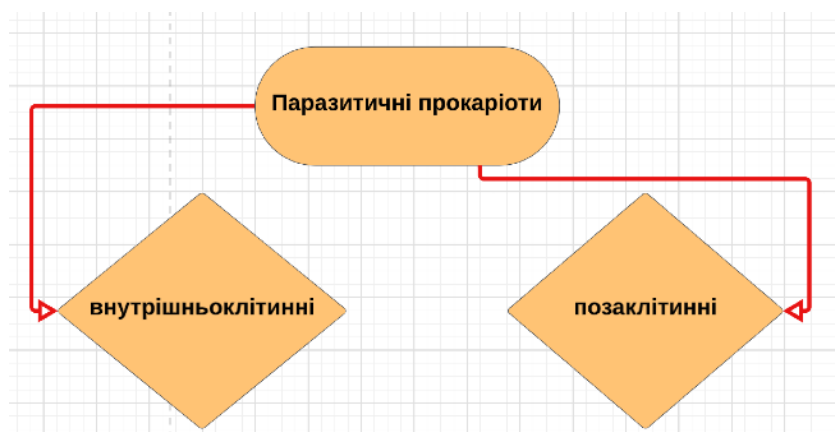
Віруси — паразити для всіх груп організмів, використовують ресурси клітини для “збирання” нових віріонів.

Вірус грипу

Об'єднуюча особливість паразитизму неклітинних форм життя: використовують клітини організму-господаря не як джерело живлення, а як ресурси для відтворення.

Паразитичні прокаріоти (близько 100 видів):

Стосовно **кисню** поділяються на:

- **анаеробні облігатні** (не виживають при наявності кисню);
- **аеробні** (потребують кисню для життя);
- **проміжний тип** (виживають за певних концентрацій кисню, проте не мають процесів клітинного дихання).

Пристосування паразитичних бактерій:

- швидке розмноження;
- здатність утворювати цисти, спори;
- утворення біоплівки;
- продукування токсинів;
- наявність плазмід з генами стійкості до антибіотиків.

Цисти у паличкоподібних бактерій

Паразитичні організми серед еукаріотів.

Рослини :

- напівпаразитичні;

Дзвінець

- паразитичні;

Пови́тиця

Залежно **від локалізації в організмі** рослини паразити поділяються на:

- стеблові (омела);
- кореневі (паразитакус).

Паразитакус

Паразитичні організми із групи грибів паразитують на рослинах, тваринах, грибах.

Адаптації грибів:

- можливість швидко адаптувати біохімічні процеси;
- швидкий ріст;
- утворення великої кількості спор та різні способи їх поширення.

Фітофтора

Трутовик

Тварини паразити є серед плоских червів (сисуни, цїп'яки), нематод (аскарида, трихіне́ла), молюсків, членистоногих (багато ос, воші, блохи, комарі, гедзі).

Адаптації тварин-паразитів до організму господаря.

Групи адаптацій	Адаптації
Морфологічні	<ul style="list-style-type: none"> розвиток органів прикріплення; зменшення розмірів тіла; утворення антиферментних покривів.
Репродуктивні	<ul style="list-style-type: none"> гермафродитизм особин (гельмінти); партеногенез; розвинена статева система (наявність статевих органів у кожному членику у стьожаків); підвищення плодючості (продукування великої кількості яєць); складний життєвий цикл, що включає кількох хазяїв.
Фізіологічні	<ul style="list-style-type: none"> анаеробне дихання у гельмінтів; виділення ферментів та специфічних речовин (гепарин у п'явок).
Поведінкові	<ul style="list-style-type: none"> вплив на поведінкові реакції господарів; підлаштування під циркадні ритми організму-господаря (жаб'ячий багатовуст, що стає статевозрілим разом з жабою, в якій паразитує).

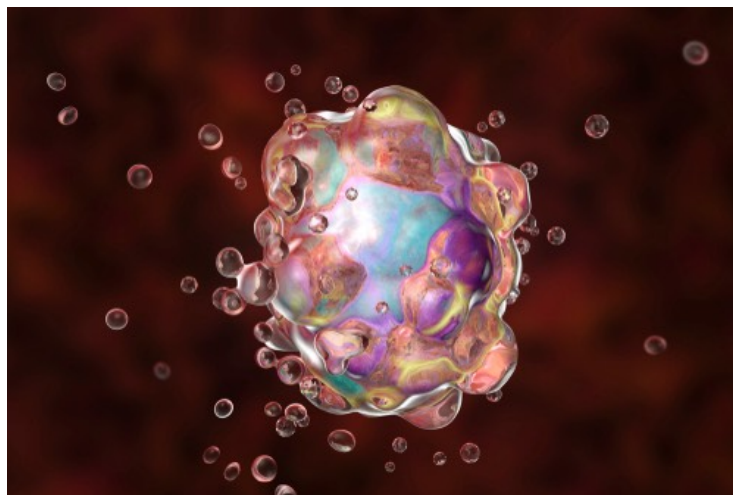
Організм-господар теж впливає на паразитів. Основний вплив націлений на пригнічення життєдіяльності паразита.

На молекулярному рівні:

- підвищення рівня вільних радикалів;
- зміна в роботі антиоксидантної системи;
- синтез захисних ферментів.

На клітинному рівні:

- збільшення розмірів клітин;
- утворення окремих органел;
- апоптоз.

Апоптоз клітини

На тканинному рівні:

- утворення капсули навколо паразита;

Слонова хвороба

Гали у рослин

- регенерація тканин.

На організмовому рівні це робота імунної системи.

На популяційно-видовому, наприклад, зменшення щільності популяції.

Завдання:

1. До неклітинних паразитів належить:
  - а) дизентерій амеба,
  - б) бичачий ціп'як,
  - в) вірус грипу,
  - г) паразитаксус.

2. Оберіть з переліку переваги гостального середовища (питання з кількома варіантами відповіді):

- а) відсутність світла,
- б) сталість температури, рН, вологість,
- в) низький вміст кисню,
- г) доступ до поживних речовин.

3. Залежно від необхідності в хазяїні паразити поділяються на:

- а) облигатні та факультативні,
- б) ектопаразити та ендопаразити,
- в) анаеробні та аеробні,
- г) прості та складні.

4. Співставте групу адаптацій та приклад адаптації:

1. морфологічні	а) вплив на поведінкові реакції господарів
2. репродуктивні	б) розвиток органів кріплення
3. фізіологічні	в) гермафродитизм особин
4. поведінкові	г) анаеробне дихання у гельмінтів

5. Опишіть еволюційне значення паразитизму:

Корисні посилання для додаткового опрацювання:

Екологічні взаємозв'язки. Режим доступу: <http://surl.li/dbqgm>

Література:

1. Біологія і екологія: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту / О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський. — К. : Школяр, 2018. — 216 с. : іл.
2. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень профілю) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / К. М. Задорожний, О. М. Утєвська. — Харків: Вид-во «Ранок», 2018. — 240 с. : іл.
3. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / К. М. Задорожний. — Харків: Вид-во «Ранок», 2018. — 208 с. : іл.
4. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / В. І. Соболь та ін. — Кам'янець-Подільський: Вид-во «Абетка», 2018. — 272 с. : іл.
5. Біологія і екологія: підручник для 11-го класу (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / Л. І. Остапченко Л. І. та ін. — К. : Вид-во «Генеза», 2019. — 192 с. : іл.